

LEREN VOOR DUURZAME ONTWIKKELING 2005-2007

PROVINCIAAL AMBITIESTATEMENT NOORD-HOLLAND

GS versie 21 maart 2005

Het Provinciaal AmbitieStatement (PAS) is de weergave van de wijze waarop de provincie Noord-Holland invulling geeft aan de nota *"Leren voor Duurzame Ontwikkeling 2004-2007; van marge naar mainstream"*

Vastgesteld door Gedeputeerde Staten op 5 april 2005

INHOUDSOPGAVE

1. SAMENVATTING/VOORWOORD
2. INTRODUCTIE
 - 2.1 Landelijke nota Leren voor Duurzame Ontwikkeling
 - 2.2 Provinciaal vertrekpunt
 - 2.3 Karakter van het PAS
 - 2.4 Afbakening
 - 2.5 Proces totstandkoming PAS
3. LEREN ALS BASIS VOOR DUURZAME ONTWIKKELING
 - 3.1 Leren als instrument
 - 3.2 Kennismanagement
 - 3.3 Leren voor LvDO-NH
4. STRATEGIE EN AMBITIE
 - 4.1 Strategie
 - 4.1.1 Integratiekader
 - 4.1.2 Strategie
 - 4.2 Ambitie
 - 4.3 Ambitie per pijler
 - 4.4 Ambitie per thema
 - 4.4.1 Klimaat
 - 4.4.2 Duurzame bedrijventerreinen
5. MONITORING
6. PROGRAMMA ORGANISATIE
 - 6.1 Landelijk programma en pijlercoördinatoren
 - 6.2 Provinciale organisatie
 - 6.3 Opdrachtverstrekking
 - 6.4 Kennismanagement
7. BEGROTING

1. SAMENVATTING/VOORWOORD

Het *provinciaal ambitiestatement Leren voor Duurzaamheid Noord-Holland 2005-2007* (PAS LvDO-NH) geeft inzicht in de wijze waarop Noord-Holland vorm en inhoud geeft aan sociale leerprocessen om samen met partners duurzame afwegingen te leren maken. Met dit 'PAS' wordt een uitwerking gegeven van het landelijk *programma Leren voor Duurzame Ontwikkeling*.

Dit provinciaal programma LvDO-NH is een vervolg op Leren voor Duurzaamheid dat de provincie in de periode 2000-2003 heeft uitgevoerd. Met het programma wordt een nieuwe weg ingeslagen. De overstap wordt gemaakt van 'marge naar mainstream', (hetgeen de subtitel is van het landelijk programma). De provincie Noord-Holland kiest ervoor om het streven naar duurzame ontwikkeling te koppelen aan twee thema's binnen de provincie: klimaat en duurzame bedrijventerreinen. Thema's die actueel zijn in de maatschappij en een integrale aanpak vergen. Beide thema's zijn speerpunt van de provincie en opgenomen in het Collegeprogramma 2003-2007. Het programma LvDO-NH wil met name de koppeling tussen beleid en samenleving concreet maken, waarbij het streven naar duurzame ontwikkeling het motto is.

Vanuit het programma LvDO-NH worden de natuurlijke partners op de twee thema's uitgedaagd om ambities te verwoorden hoe zij duurzame ontwikkeling als samenwerkende partners willen inbedden in dit thema. Bewust is gekozen deze ambities niet op voorhand als provincie te formuleren, maar om dit samen met de partners te doen. De provincie voert de regie over dit proces.

Het programma heeft een looptijd van drie jaar waarbij jaarlijks een budget van ongeveer € 630.000 zal worden besteed. Van het budget komt ongeveer 80% van het rijk en de provincie en de rest van de samenwerkende partners. De provincie zal het programmamanagement uitbesteden aan een externe organisatie die de regie voert over de uitvoering en ondersteund wordt door een kleine ambtelijke klankbordgroep. De programmamanager zal de beschikbare middelen besteden door het verstrekken van opdrachten, het initiëren van leertrajecten en kennismanagement.

Voor u ligt een uitdagend plan met een eigen karakter. Het biedt ons allen de mogelijkheid om het streven naar duurzame ontwikkeling een plaats te geven in de mainstream. In de komende vier jaar gaan we de uitdaging aan om te leren hoe dit zichtbaar en aansprekend vorm kan krijgen. Van harte nodigen wij alle mogelijke samenwerkingspartners uit om hun steentje bij te dragen aan een samenleving waarin duurzame(re) afwegingen het winnen van eenzijdige afwegingen.

2. INTRODUCTIE

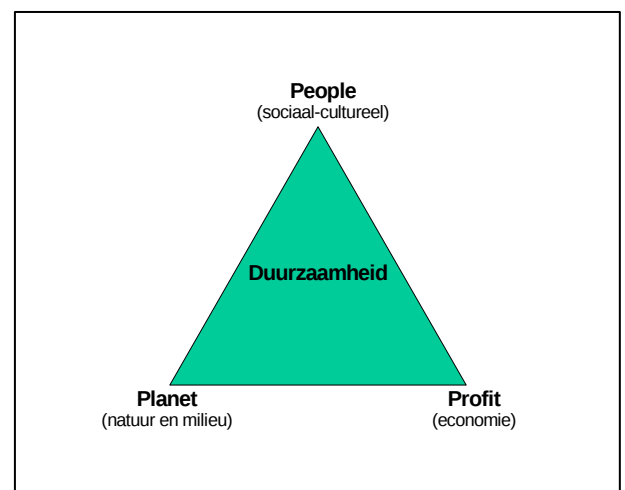
De provincie Noord-Holland streeft ernaar om de ambitie van duurzame ontwikkeling in de provincie actief invulling te geven. Met dit Provinciaal Ambitiestatement geeft onze provincie op eigen wijze kleur aan de ambities zoals verwoord op de wereld duurzaamheidconferentie (Johannesburg 2002), het landelijk Actieprogramma Duurzame Ontwikkeling (ADO) en het landelijk programma Leren voor Duurzame Ontwikkeling (LvDO).

2.1 Landelijke nota Leren voor Duurzame Ontwikkeling

Het programma Leren voor Duurzame Ontwikkeling (LvDO) is opgesteld voor de periode 2004-2007. LvDO is een gezamenlijk programma van zes ministeries (LNV, VROM, BuZa/OS, OCW, EZ en VenW), IPO en Unie van Waterschappen. Het programma LvDO is voorafgegaan door een vierjarig programma Leren voor Duurzaamheid. In het vorige programma lag het accent op zowel de professionalisering van de maatschappelijke organisaties die zich bezig houden met de natuur- en milieueducatie, als op het creëren van bestuurlijk draagvlak voor het onderwerp 'leren voor duurzaamheid'. In het programma LvDO ligt het accent op 'van marge naar mainstream'. Het programma 'Leren voor Duurzame Ontwikkeling' stelt zich ten doel om *"bij maatschappelijke actoren effectieve leerprocessen op gang te brengen die gericht zijn op een meer duurzame afweging", om zodoende een bijdrage te leveren aan een duurzame kwaliteit van de leefomgeving voor alle burgers en een leefbaar land voor toekomstige generaties.*

Niet alleen educatie over natuur en milieu, maar de gehele breedte van duurzame ontwikkeling is werkgebied van het programma, dus zowel economisch, ecologisch als sociaal-cultureel (zie figuur 1). Naast deze drie aspecten wordt duurzame ontwikkeling ook bepaald door de tijd (generaties), de plaats (van lokaal tot mondiaal) en de betrokkenheid van mensen (participatie).

Aangehaakt wordt bij de mainstream in de maatschappij om te kijken hoe door de inzet van sociale leerprocessen de duurzame ontwikkeling in de 'mainstream' een plaats kan krijgen. Vandaar de subtitel van het programma LvDO: *van marge naar mainstream*. Het streven is dat mensen in sociale leerprocessen in staat worden gesteld om meer duurzame afwegingen te maken. In het kader van de leerprocessen wordt ingezet op competentiebevordering en participatie van de samenleving. Er zal actief gezocht worden naar manieren om kennis over duurzame ontwikkeling te verspreiden.

Figuur 1: duurzaamheidddriehoek

Voor een duurzame afweging zijn de volgende subdoelen en leerprocessen van belang:

- Vergroten algemeen bewustzijn en basiskennis: waardenontwikkeling;
- ontwikkelen en activeren competenties;
- zicht bieden op alternatieve gedrags- en handelingsperspectieven;
- stimuleren voortdurende reflectie en uitwisseling van ideeën;
- bevorderen voortdurende interactie, participatie en meebeslissen.

Drie schaalniveaus

Het programma LvDO maakt onderscheid in leerprocessen op drie niveaus. Waarbij voor ieder een focus is gekozen:

1. lerende individuen → focus onderwijs

De activiteiten binnen deze pijler zijn er op gericht binnen het gehele onderwijs systematisch meer aandacht te krijgen voor duurzame ontwikkeling. Duurzame ontwikkeling wordt als integraal onderdeel van alle maatschappelijk onderwerpen gezien, en daarom wordt er bij alle opleidingen aandacht gevraagd om de duurzame afweging onderdeel te maken van de opleidingen. Het gaat zowel om de deelnemers aan het onderwijs als de (toekomstige) onderwijsgevers. De uitvoering van de werkzaamheden van pijler 1 worden met name landelijk ingevuld.

2. lerende groepen → focus overheden

Van overheden wordt gevraagd de duurzame afwegingen en duurzame daadkracht in het eigen beleid een plaats te geven. Voor alle beleidsonderwerpen wordt versterking van de duurzame ontwikkeling en dus de duurzame afweging, nagestreefd. Overheden zullen onderling en intern meer integraal gaan werken. Gelijktijdig wordt ingezet op de versterking van de participatie van burgers en maatschappij: "overheden hebben de samenleving nodig om zelf te kunnen leren". De regie van de uitvoering van pijler 2 is in handen van de stuurgroep en het programmabureau. Provincies kunnen projecten indienen, evenals waterschappen.

3. lerende samenleving → focus maatschappelijke besluitvormingsprocessen

Er worden leerprocessen op gang gebracht binnen de samenleving, waarbij diverse maatschappelijke actoren bij betrokken zijn. In de vorm van leerarrangementen worden actoren samen gebracht en uitgedaagd om in een concrete situatie een duurzame afweging te maken. Hierbij is een nauwe relatie met de lerende overheid. Ook het onderwijs kan in de lerende samenleving één van de deelnemende actoren zijn. Financiering van de projecten en arrangementen is mogelijk als meerdere actoren dit samen aanvragen. De uitvoering van pijler 3 wordt decentraal ingevuld, waarbij de regie in handen is van de provincie.

Landelijk wordt het programma uitgevoerd en gecoördineerd door een programmabureau dat bij SenterNovem is gestationeerd. Voor de uitwerking van de pijlers zijn afzonderlijke pijlercoördinatoren aangesteld. Voor de decentrale uitvoering van pijler 3 ligt de regie in handen van de provincies. Iedere provincie stelt hiertoe een eigen provinciaal ambitiestatement op (PAS 2005-2007), zo ook de provincie Noord-Holland.

In het landelijk programma zijn enkele richtlijnen opgenomen voor activiteiten. Het streven is dat zoveel mogelijk alle aspecten van duurzame ontwikkeling aan de orde komen (sociaal, ecologisch, economisch, generaties, mondiaal en participatie):

- Maximaal 10% van de activiteiten mag één dimensie bevatten;
- Maximaal 20% van de activiteiten mag twee dimensies bevatten;
- Minimaal 70% van de activiteiten moet drie of meer dimensies bevatten.

De provincie zal er op toe zien dat alle dimensies in het programma redelijke aandacht zullen krijgen.

De nadruk wordt gelegd bij de (sociale) leerprocessen. Sociaal leren is het ontwikkelen van een andere kijk op de werkelijkheid in interactie met anderen. De volgende aspecten moeten zoveel mogelijk in de projecten en activiteiten worden ingebouwd:

Proces:

- Vertegenwoordiging van verschillende rollen/groepen in het leerproces;
- omgangsvormen die leiden tot openheid, wederkerigheid en veiligheid;
- diversiteit van leervormen: observeren, ervaren, experimenteren, reflecteren;

Inhoud:

- Een gemeenschappelijke oriëntatie op doelen en richtingen, gekoppeld aan een reëel probleem, een werkelijke uitdaging of kans.
- Een zinvolle benadering, d.w.z. een aanpak die leidt tot oplossing van de eigen problemen en een verandering van de situatie, zonder strijdigheid met de eigen opvattingen.

In de activiteiten moet een zichtbare samenwerking tussen partijen ontstaan en moet de aansluiting met de mainstream duidelijk zichtbaar zijn. Kennismanagement en evaluatie vormen een vast onderdeel van alle activiteiten.

2.2 Provinciaal vertrekpunt

De provincie heeft de decentrale regierol voor pijler 3 van het programma LvDO. De keuze is een logisch vervolg op de regierol die de provincie had bij de uitvoering van het vorige programma (Leren voor Duurzaamheid 2002-2003). In de periode 2000-2003 heeft de provincie met name subsidie gegeven aan een breed scala projecten die uit het maatschappelijk middenveld zijn voortgekomen. Deze periode is leerzaam geweest en heeft inzicht gegeven in de diversiteit en creativiteit van de maatschappelijke organisaties, hoe zij werken om duurzame ontwikkeling invulling te geven. Het heeft ook beperkingen aan het licht gebracht. Beperkingen in de samenwerking tussen de maatschappelijke organisaties onderling en de sterke lokale gerichtheid en beperkingen in het vermogen van deze organisaties om projectresultaten te verspreiden. In het nieuwe programma wil de provincie appelleren aan de samenwerking met behoud van het goede uit het oude Lvd programma. In dit PAS geven wij daar ruime aandacht aan.

De provincie volgt de hoofdlijnen uit het landelijk programma LvDO. In dit PAS geeft de provincie aan dat in Noord-Holland ook gezocht wordt naar '*meer duurzame afweging in de mainstream*'. De integrale duurzame afweging zal zowel binnen de provincie, tussen de overheden en vooral in de maatschappij bevorderd worden. Via sociale leerprocessen worden mensen bewust gemaakt van de mogelijkheden en ontwikkelen zij de vaardigheden om de duurzame afwegingen te kunnen maken. De provincie zal hierin net zo goed als andere organisaties moeten leren. Het PAS is zo ingericht dat de verbinding wordt gelegd met maatschappelijk relevante thema's die in het provinciaal beleid tot uiting komen: klimaat energie en bedrijventerreinen.

2.3 Karakter van het PAS

Het PAS van onze provincie kent haar eigen identiteit. Bewust is gekozen voor een ambitie waarin bestuur, ambtelijk apparaat maar ook de samenleving van de provincie zich kan herkennen. Dit komt tot uiting in zes accenten:

- Het Ambitiestatement is een 'PROCES-PAS'. De provincie wil zich niet op voorhand voor de gehele periode 2005-2007 vastleggen wat de inhoudelijke ambities zijn aangaande duurzame ontwikkeling. Duurzame ontwikkeling betreft een samenspel van de gehele samenleving, waaraan de provincie een stimulerende impuls zal geven. Iedere twee jaar wordt het PAS uitgewerkt in een uitvoeringsplan.
- De provincie ziet haar rol in het proces als die van regisseur. Zij richt zich op het ondersteunen van partijen, die samen de duurzame afweging en ontwikkeling verder brengen. Het programma zal met name KATALYSEREND zijn door de inbreng van duurzame ontwikkeling, daar waar het anders onderbelicht zou blijven.
- Aan de hand van enkele hoofdthema's die voortkomen uit het provinciaal beleid worden partijen met elkaar in contact gebracht (MAKELEN EN SCHAKELEN) om vanuit hun eigen discipline en deskundigheid het streven naar duurzame ontwikkeling in te kleuren en de ambities concreet vast te leggen. De provincie kan daarbij zelf een van die partijen zijn.
- ACTIEVE STURING, GERICHT OP RESULTAAT. Daarbij gaat het om de daadwerkelijke effecten (outcome), in plaats van aantal gerealiseerde producten (output). Hiertoe worden opdrachten verstrekt aan partijen. Er wordt geen tenderregeling ingesteld.
- Accent van het ambitiestatement ligt bij de LERENDE SAMENLEVING (LVDO-PIJLER 3) en voor provincie interne aangelegenheden bij pijler 2, LERENDE OVERHEDEN . Pijler 2 betreft lerende organisaties met als focus overheden en pijler 3 betreft lerende samenleving met als focus complexe besluitvormingsprocessen. De provincie kiest voor nauwe verbondenheid tussen beide (De uitwerking van pijler 1 en pijler 2 wordt landelijk getrokken.

2.4 Afbakening

Het PAS sluit aan op het provinciaal beleid en provinciale ambities. Zeer complexe besluitvormingstrajecten, zoals Schiphol, IJmondgebied, tweede Zeesluis en de bollenteelt kennen hun eigen dynamiek en vallen buiten het PAS. Wel zal in het kader van 'leren' contact met dergelijke trajecten worden onderhouden.

2.5 Proces totstandkoming PAS

Het verantwoordelijkheid voor dit ambitiestatement ligt bij de afdeling Economie, Landbouw en Milieu. Omdat duurzame ontwikkeling verder reikt dan milieu, heeft de afdeling gekozen om een PAS te maken dat de brede reikwijdte van duurzame ontwikkeling kent. Hiermee raakt het PAS een groot deel van alle provinciale activiteiten.

Er is gekozen om de afstemming met de andere overheden, onderwijs en maatschappelijke organisaties in de uitvoeringsfase gestalte te geven. Enerzijds komt dit voort uit de pragmatische overweging dat in de bide thema's de actoren al bekend zijn met de provinciale organisatie en omgekeerd. Anderzijds kiezen we daar bewust voor om geen verwachtingen vooraf te wekken zonder de een 'go' gegeven kan worden voor de uitvoering van het programma. Een van de eerste opdrachten aan de uitvoeringsorganisatie is de identificatie van zinvolle projecten en ideeën met de maatschappelijke organisaties. Ze worden daarna vastgelegd en nader uitgewerkt het uitvoeringsprogramma van 2005-2006, met een doorkijk naar latere jaren.

Het PAS is door het college van GS op xx-xx-2005 vastgesteld.

3. LEREN ALS BASIS VOOR DUURZAME ONTWIKKELING

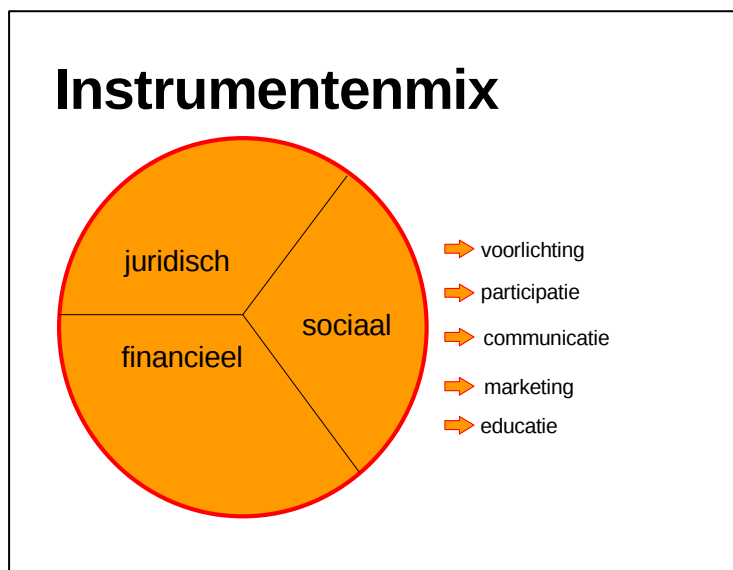
Het programma is gericht op Leren voor Duurzame Ontwikkeling. Het gaat dus om *leren*. In de brochure van het programma is daarover geschreven:

"Het programma stelt zich ten doel om bij maatschappelijke actoren effectieve leerprocessen op gang te brengen, gericht op een meer duurzame afweging. Het programma versterkt **kennis en competenties**, die nodig zijn om méé te kunnen doen met duurzame ontwikkeling. De leerprocessen uit het programma zorgen ervoor dat mensen en organisaties op het gebied van duurzame ontwikkeling over meer kennis beschikken (**=weten**), in staat zijn een betere afweging te maken (**=kunnen**), een voorkeur ontwikkelen voor die afweging boven andere (**=willen**) en het lef hebben om die afweging in praktijk te brengen (**=durven**). Op deze manier wordt een koppeling gelegd tussen 'leren' en 'doen.'

Het is een hoog gegrepen ambitie om de kennis en competenties van mensen en organisaties te versterken, zodat het leidt tot weten, kunnen, willen en durven. Leren is een geleidelijk proces waarin iedereen of iedere organisatie zijn eigen tempo heeft en zijn eigen niveau bereikt. Bij het leren kan je pas achteraf toetsen of de lerende geleerd heeft.

3.1 Leren als instrument

Leren is een doel op zich, dat verrijkend is voor de lerende. Leren voor Duurzame Ontwikkeling geeft aan dat het leren er op gericht is om een doel te bereiken (namelijk duurzame ontwikkeling). In dat geval is leren ook een instrument. Het instrument 'leren' moet gezien worden in het geheel van de instrumentenmix. Voor een maximaal rendement dient het dan ook in samenhang met andere instrumenten te worden ingezet.

Figuur 3: instrumentenmix

3.2 Kennismanagement

Kennismanagement vormt een logisch onderdeel van LEREN. Het proces van leren vergt dat mensen openstaan voor hetgeen er elders gebeurt. Als zij zich willen laten inspireren door anderen dan leidt dit tot versterking van hun eigen activiteiten. Dit biedt naast deskundigheidsbevordering ook een gezonde reflectie op het eigen werk. Ingezet wordt op leerarrangementen, waarbij partijen samenwerking zoeken en elkaar vanuit verschillende disciplines verrijken. Partijen worden uitgedaagd om te leren in projecten die zij samen uitvoeren. Ook zal aandacht gegeven worden aan de ervaringen en reeds doorlopen processen bij andere activiteiten (niet noodzakelijkerwijs voortkomend uit LvDO). Voorkomen wordt dat er wederom een overdracht van eindproducten van leuke projecten de boventoon voert.

Het kennismanagement krijgt gestalte door:

- aan te sluiten bij bestaande uitvoerings- en overlegstructuren;
- face-to-face kennisoverdracht binnen bijeenkomsten, workshops, presentaties, waarbij vakgenoten kennis en vaardigheden uitwisselen;
- zoveel mogelijk gebruikmakend van bestaande communicatiemiddelen (website provincie en LvDO).

3.3 Leren voor LvDO-NH

De provincie kiest ervoor om leren centraal te zetten. Dit betreft een samen op gaan van een lerende overheid met een lerende samenleving (pijlers 2 en 3). Inzet is dat de lerende(n) beter in staat zijn om de samenhang van dingen te zien, om te gaan met dilemma's en daarbinnen 'meer duurzame' afwegingen te maken. Hiertoe wil de provincie met de samenwerkende partners samen leren. Om daartoe in staat te zijn wordt actief samenwerking gezocht, opdat overheden en partijen uit de samenleving zelf en van elkaar leren. De mix van het sociaal instrumentarium en het kennismanagement vormen daarbij instrumenten.

4. STRATEGIE EN AMBITIE

De provinciale uitwerking van Leren voor Duurzame Ontwikkeling krijgt meerwaarde door aan te sluiten bij het Collegeprogramma 2003-2007. Door aan te haken bij de 'mainstream van beleid' is de mogelijkheid geschapen om de hele breedte van Duurzame Ontwikkeling¹ in de uitvoering mee te nemen. Tegelijkertijd draagt het PAS bij aan de duurzame afwegingen die in het 'mainstream-beleid' worden gemaakt. Het PAS heeft de ambitie om hierin een katalyserende rol te spelen. Het PAS slaat daarmee bruggen tussen de afdelingen (hetgeen tevens het motto is van het collegeprogramma).

4.1 Strategie

4.1.1 Integratiekader

De provincie kiest voor een geïntegreerde benadering van het programma LvDO. Dit komt tot uiting door de koppeling aan het belangrijke beleidsthema's klimaat en duurzame bedrijventerreinen uit het collegeprogramma 2003-2007.

De provincie richt zich op de koppeling tussen de thema's en pijler 3. Per segment zal met de partners de ambitie worden verfijnd en te behalen resultaten benoemd. De partners verschillen uiteraard per thema. Afhankelijk van de bereikte resultaten zal jaarlijks in nauwe samenwerking met de partners de dynamiek in het veld vertaald worden in de jaartranches. De provincie sluit niet uit en neemt ook de vrijheid om nieuwe thema's toe te voegen

4.1.2 Strategie

De koppeling wordt gelegd tussen de pijlers uit LvDO en de provinciale thema's worden met de maatschappelijke partijen uitgewerkt om de ambities voor de komende vier jaar te concretiseren. Jaarlijks wordt de voortgang gemeten en bezien of de ambities bijgesteld moeten worden, zodanig dat de algemene ambities (4.2); de ambities per pijler (4.3) en de thematische ambities (4.4) worden gerealiseerd.

Direct na goedkeuring van het PAS door GS en de landelijke stuurgroep zal de provincie via de in te richten uitvoeringsorganisatie partijen uitnodigen om de uitwerking van de thema's bij de kop te pakken en uit te werken. Het streven is om per thema voor 30 juni de ambities te hebben verwoord en de projecten geïdentificeerd, zodat gestart kan worden met de opdrachtverlening en uitvoering. Het is aan de maatschappelijke partijen om de uitvoering in opdracht van de provincie ter hand te nemen, de uitvoeringsorganisatie voert in opdracht van de provincie de regierol en wellicht op onderdelen een opdrachtgeverrol. Er is geen subsidierelatie (uit hoofde van een deelverordening), maar een opdrachtgever/opdrachtnemer relatie met duidelijke prestatieverplichtingen voor de projectindieners/eigenaren

¹ Sociaal, ecologisch economisch, generaties (=tijd), mondiaal (=ruimte) en participatie

De provincie richt zich met Leren voor Duurzame Ontwikkeling (LvDO-NH) niet op specifieke doelgroepen. Binnen de geselecteerde thema's is er ruimte voor alle groepen in de samenleving om mee te doen. Wel zal de provincie vanuit haar regierol alert zijn of er voldoende (diverse) groepen uit de samenleving participeren. Voor het leertraject van de samenleving, van de overheden en voor de duurzame ontwikkeling is het relevant dat deze breedte ontstaat.

4.2 Ambitie

De provincie heeft de ambitie om duurzame ontwikkeling in Noord-Holland in de komende drie jaar **zichtbaar** te maken. Dit krijgt vorm door concrete resultaten te boeken op het geselecteerde beleidsthema. Duurzame ontwikkeling wordt daardoor integraal ingebed. Gezien het integrale karakter van de geselecteerde thema's wordt tegelijkertijd een groot deel van de provinciale organisatie, van de andere overheden, onderwijs en maatschappelijke organisaties bereikt. Zo krijgt de lerende samenleving haar plaats.

De financiële omvang van het programma is in vergelijking tot ander beleid gering. Met dit bedrag kunnen impulsen gegeven worden, maar kan geen grootschalige verandering worden gerealiseerd. De ambitie van de provincie is dan ook om **op katalyserende wijze bestaande processen meer richting duurzame ontwikkeling en duurzame afwegingen** om te buigen.

Duurzame ontwikkeling is niet iets dat de provincie alleen kan realiseren. Vandaar ook de regierol die de provincies innemen. Het is de ambitie van de provincie om de maatschappelijke partijen actief een rol te laten innemen bij het Leren voor Duurzame ontwikkeling. **De maatschappelijke partijen worden 'uitgedaagd'** om duurzame ontwikkeling in te vullen binnen het kader dat in dit PAS is gesteld en de regie die de provincie daarover voert.

In 2007 zijn de effecten van LvDO-NH herkenbaar aanwezig op de twee geselecteerde thema's en in de samenleving binnen onze provincie. Met LvDO is een ingang gevonden bij 'de mainstream' zodat duurzame ontwikkeling daar structureel een plaats heeft.

Met betrekking tot het aspect **Leren** hebben de maatschappelijke partijen elkaar beter leren kennen en door de samenwerking in projecten is er een 'open mind' ontstaan voor de mogelijkheden om duurzame ontwikkeling in te bedden. Gedurende de vier jaar van het programma zijn de maatschappelijke partijen geconfronteerd met verrassende ervaringen en mogelijkheden uit andere werkvelden, waardoor ook zij weer gestimuleerd zijn geraakt tot verdere ontwikkeling. Betrokkenen blijken in staat om relaties en samenhang der dingen te zien en de dilemma's die daarbij horen samen te verkennen.

4.3 Ambitie per pijler

1. De pijler Lerende individuen met de focus op onderwijs (=pijler 1) wordt landelijk gecoördineerd. In Noord-Holland is in het onderwijs aantoonbare vooruitgang geboekt in het integreren van duurzame ontwikkeling in het onderwijs. De provincie ondersteunt de invoering van landelijke initiatieven.
2. De pijler Lerende organisaties met de focus overheid (=pijler 2) is herkenbaar in de werkwijze van de provinciale medewerkers. Op tenminste twee geselecteerde thema's is aantoonbaar dat zij beter samenwerken met andere overheden; open staan voor maatschappelijke partijen, daarmee samenwerken en dat de medewerkers zijn geschoold op aspecten van duurzame ontwikkeling. Provinciale medewerkers nemen DO mee in hun dagelijks werk en ondersteuning –dmv tijd, kennis, locatie of middelen- van duurzaamheidsinitiatieven in de maatschappij. Noord-Holland zal nadere voorstellen doen om gebruik te maken van het budget voor pijler 2 en daarbij gebruik maken van best-practices uit andere provincies
Tevens is de beoogde werkwijze herkenbaar bij de medewerkers van gemeenten en waterschappen in Noord-Holland (voorbeeldwerking). Dit komt tot uiting in actieve deelname aan gezamenlijke ontwikkeling van duurzaamheidsaspecten bij beleidstrajecten. Het is echter de verantwoordelijkheid van de organisaties zelf om ertoe te komen dat zij DO in hun dagelijks werk incorporeren. Dit kan vanuit de regierol van dit programma slechts facilitair ingevuld worden.
3. De pijler lerende samenleving met als focus complexe besluitvorming is zichtbaar een versterkte samenwerking tussen gelijksoortige en andersoortige organisaties. In 2007 zijn de effecten van de rol van de provincie als makelaar/schakelaar zichtbaar door de activiteiten die vanuit de samenleving worden gestart en die geconcretiseerd worden in projecten die de provincie in opdracht aan de samenwerkende partijen uitbesteedt. De provincie hanteert een open en positieve houding voor maatschappelijke initiatieven, waarbij de provincie ook zelf pro-actief op zoek gaat naar mogelijke vormen van samenwerking met maatschappelijke partijen. In het bijzonder is het effect zichtbaar op de twee geselecteerde thema's waar samenwerkingsverbanden worden ontwikkeld, samenwerkende partijen geven inzicht in de wijze waarop zij met de dilemma's om gaan en hoe zij zich verplaatsen in andere actoren. Hiermee geven zij toegevoegde waarde aan de ontwikkeling van deze thema's richting meer duurzame afwegingen.

4.4 Ambitie per thema

De ambitie per thema kan op voorhand niet ingevuld worden. De provincie start, na vaststelling van dit PAS, per thema een proces met natuurlijke partners dat leidt tot concrete ambities en identificatie van projecten. Uiteraard zal deze ambitie reëel en haalbaar moeten zijn binnen de mogelijkheden van het programma en de dynamiek die binnen het gekozen thema al aanwezig is. Onderstaand treft u de voorlopige ambities aan die nadere uitwerking behoeven. Ze zijn opgesteld aan de hand van interviews met direct betrokkenen.

4.4.1 Klimaat (verandering)- duurzame energie

Het PMP signaleert dat de klimaatverandering, met de daaruit voortvloeiende zeespiegelstijging voor Noord-Holland als kustprovincie een knelpunt is. *"Het water staat ons in Noord-Holland tot de lippen"*. In de energienota en het PMP is -mede daarom- ingezet op een reductie van twee Mton CO₂ ten opzichte van 1990. Dit wordt langs twee lijnen uitgevoerd: het duurzamer maken van het aanbod energie (wind, water en zon) en verdere besparing van het gebruik. Gemeenten kunnen hiervoor gebruik maken van het CO₂-servicepunt, dat gefinancierd wordt vanuit de provincie Noord-Holland. Daarnaast worden innovaties ondersteund. Richtlijn bij het te voeren milieubeleid is het bevorderen van duurzaamheid. Energiebesparing en zuinig omgaan met natuurlijke grondstoffen zijn daarbij leidend. Bij het investeren in duurzaamheid wordt zoveel mogelijk het principe gevolgd dat geïnvesteerd wordt daar, waar het meeste milieuvoordeel behaald kan worden. Gemeenten zijn door het rijk in staat gesteld om een eigen klimaatbeleid te ontwikkelen met de gelden uit het Bestuursakkoord Nieuwe Stijl (BANS). Geplande maatregelen worden hieruit voor 50% gefinancierd.

De provincie kiest binnen dit thema specifiek voor de programma's 'Check it out' in een door te ontwikkelen vorm, voor middelbare scholen en het CO₂ servicepunt voor gemeenten.

Check it out

'Check it out' is een lespakket voor middelbare scholieren waarin zij leren een energiebesparingsplan voor hun eigen school te maken. In 2004 hebben al 25 van de 150 scholen in Noord-Holland aan het programma meegedaan. De ambitie van de provincie is dat de resterende 125 scholen binnen 3 jaar hetzelfde programma uitgevoerd hebben. Een evaluatie heeft uitgewezen dat:

- een aanvullende module over ontwikkelingslanden wenselijk is;
- voor VMBO meer praktisch onderwijs noodzakelijk is (learning by doing);
- excursies en buitenschoolse activiteiten in de directe omgeving een toegevoegde waarde heeft;
- het project onderverdeeld moet worden in losse modules zodat docenten makkelijker lessen kunnen selecteren;
- het belangrijk is om aan te sluiten bij gemeentelijk klimaatbeleid;
- uitwisseling tussen scholen (zowel nationaal als internationaal) een meerwaarde heeft. Voor internationale uitwisseling wordt bij voorkeur aangehaakt bij stedenbanden;
- het ontwikkelen van een website een belangrijke ondersteuning voor het kennismanagement is;
- de bovenbouw in contact wordt gebracht met het energiebedrijf en de energiescan;
- er tijdens het project meer aandacht wordt besteed aan leerlingen die extra in het onderwerp geïnteresseerd zijn (toeleiden naar werk);
- de slotmanifestatie interactiever moet zijn.

Deze voorlopige ambities worden in het voorjaar van 2005 met partners besproken. Voor 1 juni 2005 worden de definitieve ambities vastgelegd in het tweejarig uitvoeringsplan.

CO₂ Servicepunt

Het CO₂ Servicepunt is opgericht in juli 2001 om gemeenten te stimuleren het klimaatconvenant van de provincie Noord-Holland te ondertekenen en een plan van aanpak op te stellen voor VROM.

De ambitie voor 2005 e.v. is om het klimaatbeleid daadwerkelijk uit te voeren. Gemeenten kunnen van de provincie voor de uitvoering (gedeeltelijk) subsidie krijgen.

Als voorlopige ambitie is aangegeven dat het kennismanagement tussen gemeenten dusdanig wordt ingericht dat er maximaal van elkaar wordt geleerd. Hierbij wordt gedacht aan bijeenkomsten met diverse gemeenten waarin gesproken wordt over de visie, doelen, kansen en bedreigingen bij de projecten die gemeenten uitvoeren. Hiervoor worden uitdagende leermethoden gebruikt.

Deze voorlopige ambities worden met partners besproken in het voorjaar van 2005. Voor 1 juni 2005 worden de definitieve ambities vastgelegd in het tweejarig uitvoeringsplan.

4.4.2. Duurzame bedrijventerreinen

De provincie is op dit moment bezig met het programma herstructurering innovatief ruimtegebruik (HIRB). Dit programma bouwt voort op het succes van de oude regeling Herstructurering Bedrijventerreinen en duurzame inrichting. Het doel van de regeling is om in de collegeperiode 1000 ha bestaande, deels sterk verouderde, bedrijventerreinen te herstructureren, ruimtewinst te boeken (10%-15%) en op vernieuwende wijze om te gaan met de schaarse ruimte. Naast de noodzakelijke fysiek ingrepen, die in dit HIRB programma bekostigd worden staat de 'software' kant sterk in de belangstelling. In het collectief handelen van alle actoren publiek en privaat kan nog grote winst worden geboekt. Dit verder te ontwikkelen is het thema dat we in het LvdO programma nader zullen uitwerken en vervolgens uitvoeren.

Deze concept-ambities werken we na goedkeuring van het PAS uit. Aangrijpingspunten zijn daarbij:

- mensen (en ondernemers) bewust maken van het feit dat 'duurzame maatregelen' meer is dan milieumaatregelen en die vervolgens te concretiseren in nieuwe ambities
- in te haken op de belangen van bedrijven en hun omgeving (imago en marketing)
- te appelleren aan de maatschappelijke verantwoordelijkheid van bedrijven (MVO)

5. MONITORING

Op voorhand is niet duidelijk wat er in de komende drie jaar door wie geleerd wordt. Wat wel duidelijk is zijn de ambities en die kunnen getoetst worden. Daarom vindt de monitoring plaats.

1. Procesmonitoring

Per thema wordt een ambitie opgesteld door de samenwerkende partners. De samenwerkende partners wordt gevraagd een secretaris aan te stellen die rapporteert aan het programmamanagement. De samenwerkende partners zijn in beginsel zelf verantwoordelijk voor de voortgang van hun onderwerp. Ieder half jaar rapporteren zij aan het programmanagement. Daarnaast ontvangt het programmanagement de notulen van vergaderingen.

2. Projectevaluatie

Voor ieder project is als voorwaarde opgenomen dat er een objectieve evaluatie van inhoud en proces plaatsvindt. Indien tussentijds wijzigingen optreden in de voorgestelde projectaanpak die leiden tot andere resultaten of die meer dan 10% afwijken van de begrotingsposten, moet dit voorgelegd worden aan het programmamanagement. De projectevaluatie zal binnen 3 maanden na afronding van het project zijn ingediend bij het programmamanagement, waarbij in het kader van het kennismanagement een voorstel wordt gedaan hoe de leerpunten worden overgedragen (naast de minimaal 5% van het budget voor kennismanagement dat al binnen het project is verzorgd). Alle activiteiten worden voorafgaand aan de toekenning en na afloop getoetst op: herkenbaar, aansprekend, realistisch en toetsbaar (HART).

3. Jaarlijkse rapportage

Op basis van de rapportages van de twee thema's en de uitkomsten van de projecten stelt het programmamanagement jaarlijks een rapportage voor de deelnemers, voor GS en voor de landelijke stuurgroep. De jaarlijkse evaluatie vormt de basis voor het uitvoeringsplan voor het daaropvolgend jaar.

4. Programma evaluatie 2007

Na afronding van het programma eind 2007 wordt een evaluatie gehouden om te zien:

- Wat er door wie geleerd is;
- of de algemene, pijler- en thematische ambities uit dit PAS zijn gerealiseerd;
- of er structurele inbedding heeft plaatsgevonden van duurzame ontwikkeling bij de geselecteerde thema's;
- hoe de samenwerking tussen de partners heeft vorm gekregen en hoe bestendig die is;
- of de samenwerking tussen overheden voor duurzame ontwikkeling versterkt is;
- of de Noord-Hollandse samenleving in voldoende mate is bereikt;
- hoe het proces van uitvoering van het PAS is verlopen.

6. PROGRAMMA ORGANISATIE

6.1 Landelijk programma en pijlercoördinatoren

Voor de uitvoering van het landelijke programma LvDO is een stuurgroep ingesteld. Ter ondersteuning is een centraal programmabureau ingesteld bij SenterNovem met daarbij aparte coördinatoren per pijler.

6.2 Provinciale organisatie

Algemeen

De provincie heeft de regierol voor het programma LvDO-NH. De provincie richt een uitvoeringsorganisatie in (uitbesteed), die het programmamanagement voert in opdracht van de provincie

De uitvoeringsorganisatie

Binnen de organisatie is de programmamanager de eerstverantwoordelijke en draagt zorg voor:

1. Intern draagvlak creëren om duurzame ontwikkeling te koppelen aan de geselecteerde thema's;
2. informeren en afstemming met gedeputeerde, college en GS;
3. op gang brengen van overleg tussen samenwerkende partners per thematische ambitie;
4. makelen en schakelen tussen partijen;
5. op gang brengen van de samenwerking tussen overheden gericht op duurzame ontwikkeling;
6. ontwikkelen van een systeem van kennismanagement en dit realiseren;
7. publiciteit;
8. monitoring en evaluatie (vergaren materiaal per ambitie; vergaren projectinformatie; analyse, opstellen jaarrapport);
9. jaarlijks uitvoeringsplan;
10. projectuitbesteding, -bewaking en –controle;
11. deelname landelijk overleg (IPO en LvDO) en onderhouden contact met landelijk programmabureau en pijlercoördinatoren.

Ten aanzien van de eerste taak (intern draagvlak), wordt de programmamanager ondersteund door een klankbordgroep. De klankbordgroep bestaat uit de ambtenaren die binnen de provincie verantwoordelijk zijn voor de twee geselecteerde thema's.

Er is geen externe klankbordgroep ingesteld, omdat met de keuze van de twee thema's dit impliciet geborgd is via de communicatie die vanuit deze beleidsterreinen gevoerd wordt. Mocht uit de eerste evaluatie of anderszins blijken dat dit onvoldoende vorm krijgt, dan kan alsnog overwogen worden een externe klankbordgroep in te stellen.

Projectpartners

De overheden (gemeenten, intergemeentelijke samenwerking, waterschappen en de provincie) worden samen met bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties gezien als de partijen die invulling geven aan de ambities van het programma LvdO onder regie van de uitvoeringsorganisatie op de geselecteerde thema's. Van de projectpartners wordt verwacht dat zij met uitvoerbare projectvoorstellen komen en dat zij zelf of anderen deze projecten uitvoeren.

Het bedrijfsleven is bij uitstek een representant van de 'mainstream' en van het 'profit'-gedeelte van duurzame ontwikkeling. Zij zijn als projectpartner daarom belangrijk. In het vorige ambitiestatement 2000-2003 was de link met het bedrijfsleven nog nauwelijks gelegd, omdat de focus lag bij (financiering van) projecten van maatschappelijke organisaties. Met het benoemen van bedrijventerreinen tot één van de twee thema's willen we een grote inhaalslag maken.

De maatschappelijke organisaties behartigen de rol van de sociale en de ecologische dimensie van duurzaamheid. Tegelijkertijd beschikken zij over een directe relatie met de burger en hebben zij expertise ontwikkeld rondom vraagstukken op het gebied van duurzame ontwikkeling. In het voorgaande ambitiestatement werden zij dan ook vooral uitgenodigd om te komen met projectvoorstellen. In het PAS gaat het om samenwerking tussen gelijksoortige en andersoortige partijen die samen invulling geven aan de ambities.

6.3 Opdrachtverstrekking

In het voorgaande programma Leren voor duurzaamheid kende een tenderregeling. In het nieuwe programma is het de bedoeling dat de bijdragen ingezet wordt binnen de leerarrangementen en begeleidingstrajecten op bedrijventerreinen. De programmamanager en de projectpartners formuleren de opdracht gezamenlijk. Vervolgens voeren zij het zelf uit of besteden het uit aan derden.

Aan de uitvoering van projecten worden de voorwaarden verbonden dat ieder project:

1. meerdere samenwerkende partijen kent;
2. welke van de 6 DO-dimensies, *ecologisch, sociaal-cultureel, economisch, ruimte, tijd en participatie* relevant en hoe die betrokken zijn bij het project
3. een link heeft met de mainstream;
4. minimaal 5% van de tijd aan kennismanagement en monitoring besteedt, waarmee:
 - er overdracht is tussen de projectpartners binnen een thematische ambitie;
 - er overdracht is tussen alle betrokkenen bij het programma LvDO-NH als geheel;
5. een heldere paragraaf heeft over publiciteit;
6. een objectieve evaluatie heeft, waarbij zowel naar proces als inhoud wordt gekeken.

6.4 Kennismanagement

Het proces van LvDO-NH is ingericht met 'Leerarrangementen'. Voor de twee geselecteerde thema's worden natuurlijke partners gevraagd om samen invulling te geven aan de ambitie per thema. De natuurlijke partners worden daarmee samenwerkingspartners. Zij nemen gezamenlijk, vanuit hun eigen identiteit, de verantwoordelijkheid om de ambities te realiseren. Iedere partner zal in eigen gelederen zorg dragen voor overdracht van kennis en ervaring en stimuleren dat de samenwerking op alle niveaus vorm krijgt.

Het leren krijgt vorm doordat:

- samenwerkende partners leren van de samenwerking in ambitieontwikkeling en projecten;
- alle deelnemers ervaren welke mogelijkheden er zijn voor duurzame ontwikkeling;
- partijen vanuit onderwijs, overheden en maatschappelijke organisaties elkaar vinden.

De programmamanager richt een systeem voor kennismanagement in. Door de inrichting van het programma volgens twee verschillende thema's én door de samenwerkende projectpartners zal er kruisbestuiving moeten ontstaan over de grenzen van de inhoudelijke onderwerpen heen.

Er zal geen aparte nieuwsbrief worden ingesteld voor LvDO-NH. De informatie over de voortgang van LvDO)-NH wordt verspreid via de landelijke site www.lerenvoorduurzaamheid.info en via een apart daartoe in te richten pagina op de website van de provincie. Tevens wordt publiciteit gegeven aan de duurzame ontwikkeling via de thema's zelf. In de hen ter beschikking staande communicatiemiddelen wordt eveneens aandacht besteed aan de voortgang van de duurzame ontwikkelingsambitie voor hun thema. Tevens zal bij de projecten vermeld worden dat dit met steun van LvDO-NH tot stand is gekomen.

7. BEGROTING

Voor de uitvoering van LvDO is er het budget van het landelijk programma € 1.232.000,--. Bij de landelijke toekenning is de verplichting opgenomen dat de provincie dit aanvult met een eigen bijdrage. In totaal is er € 530.000 per jaar aan budget. Aanvullend is er de eigen bijdrage van de samenwerkende partners van 20% (dat kan bestaan uit tijd, geld of materieel budget). Deze bijdrage kan komen van de uitvoerende organisaties zelf, als ook van de gemeenten en de waterschappen. Deze laatste hebben mede het landelijk programma ondertekend (via de Unie van Waterschappen).

Het programmaprojectbudget is als volgt ingevuld:

	2005	2006	2007	TOTAAL
Thema klimaat	200.000	300.000	300.000	800.000
Thema duurzame bedrijventerreinen	100.000	170.000	170.000	440.000
Programmamanagement	70.000	70.000	70.000	210.000
Pr (materieel budget)	31.000	20.000	31.000	82.000
Eigen bijdragen	60.000	120.000	120.000	300.000
TOTAAL	461.000	680.000	691.000	1.832.000

De dekking van het programma is als volgt:

LvdO rijksbijdrage:	€ 1.232.000
Klimaatbeleid provincie	€ 300.000
Eigenbijdrage projectpartners	€ 300.000

De programmamanager kan in overleg met de provincie wijzigingen aanbrengen in de verhoudingen van bestedingen, als de evaluaties, de ontwikkelingen binnen de thema's en/of de visie van de interne klankbordgroep daar aanleiding toegeven. Het totaalbudget zal daarbij niet gewijzigd worden.

Aanvullend is er landelijk budget beschikbaar voor de uitvoering van pijler 2 (lerende overheid). Hiervoor is €475.000 per jaar beschikbaar. De provincies kunnen voorstellen indienen ter besteding van de gelden. De besteding vindt plaats in overleg met de provincies.